

IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 5

2026

O‘ZBEKISTONDA MILLATLARARO MUNOSABATLARNI TADQIQ ETISHDA FOTOGRAFIK MANBALARNING O‘RNI

Inayatov Jaxongir G‘apurjonovich
Sarbon universiteti, kafedra mudiri, dotsent (PhD)

Annotatsiya

Ushbu tadqiqot O‘zbekistonda millatlararo munosabatlarni fotografik manbalar orqali tahlil qilishga yo‘naltirilgan bo‘lib, masalaga an‘anaviy emas, balki vizual tafakkur prizmasidan yondashadi. Ishda suratlar oddiy illyustrativ material sifatida emas, balki ijtimoiy haqiqatni ifodalovchi mustaqil manba sifatida talqin qilinadi. Shu asosda fotografik tasvirlar vizual antropologiya va sotsiologik tahlil kesishgan nuqtada ko‘rib chiqilib, ularning jamiyatdagi madaniy rang-baranglikni aks ettirish, milliy o‘zlikni shakllantirish hamda turli guruhlar o‘rtasidagi integratsiya jarayonlarini ochib berishdagi roli asoslanadi. Tadqiqot davomida milliy bayramlar, jamoaviy tadbirlar va turli etnik guruhlar hayotiga oid fotosuratlar tahlil markaziga olinib, ular orqali millatlararo hamkorlikning vaqt ichidagi o‘zgarishlari va ichki dinamikasi aniqlanadi.

Kalit so‘zlar: fotografik manbalar, millatlararo munosabatlar, vizual antropologiya, milliy identifikatsiya, madaniy xilma-xillik, ijtimoiy integratsiya, milliy bayramlar, bag‘rikenglik, sotsiologik tahlil, etnik guruhlar, madaniy meros, vizual tahlil, raqamlashtirish, tarixiy fotosuratlar.

РОЛЬ ФОТОГРАФИЧЕСКИХ ИСТОЧНИКОВ В ИССЛЕДОВАНИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ

Инаятов Жахонгир Гапуржонович
Университет Сарбон, заведующий кафедрой, доцент (PhD)

Аннотация

Настоящее исследование направлено на анализ межнациональных отношений в Узбекистане через фотографические источники и рассматривает проблему не в традиционном, а в рамках визуального мышления. В работе фотографии интерпретируются не как иллюстративный материал, а как самостоятельный источник, отражающий социальную реальность. В этой связи фотографические изображения рассматриваются на пересечении визуальной антропологии и социологического анализа, а также обосновывается их роль в отражении культурного многообразия общества, формировании национальной идентичности и раскрытии процессов интеграции между различными социальными группами. В ходе исследования анализируются фотографии национальных праздников, коллективных мероприятий и жизни различных этнических групп, на основе которых выявляются изменения и внутренняя динамика межнационального взаимодействия во времени.

Ключевые слова: фотографические источники, межнациональные отношения, визуальная антропология, национальная идентичность, культурное разнообразие, социальная интеграция, национальные праздники, толерантность, социологический анализ, этнические группы, культурное наследие, визуальный анализ, цифровизация, исторические фотографии.

THE ROLE OF PHOTOGRAPHIC SOURCES IN THE RESEARCH OF INTERNATIONAL RELATIONS IN UZBEKISTAN

Inayatov Jakhongir G‘apurjonovich
Sarbon University, Head of Department, Associate Professor (PhD)

Abstract

This study is aimed at analyzing interethnic relations in Uzbekistan through photographic sources and approaches the issue not from a traditional perspective but through the prism of visual thinking. In this work, photographs are interpreted not as illustrative materials but as independent sources representing social reality. Accordingly, photographic images are examined at the intersection of visual anthropology and sociological analysis, and their role in reflecting cultural diversity, shaping national identity, and revealing integration processes among different social groups is substantiated. The study focuses on photographs of national holidays, collective events, and the everyday life of various ethnic groups, through which changes and the internal dynamics of interethnic relations over time are identified.

Keywords: photographic sources, interethnic relations, visual anthropology, national identity, cultural diversity, social integration, national holidays, tolerance, sociological analysis, ethnic groups, cultural heritage, visual analysis, digitalization, historical photographs.

O‘zbekiston ko‘p millatli jamiyat sifatida nafaqat demografik xilma-xilligi, balki shu xilma-xillikni uyg‘unlashtira olgan ijtimoiy tajribasi bilan ham ajralib turadi. Bu yerda turli etnik guruhlar o‘zaro yonma-yon yashabgina qolmay, balki kundalik hayot, madaniyat va ijtimoiy aloqalar orqali bir-birini boyitib kelmoqda. Millatlararo munosabatlar shunchaki siyosiy yoki ijtimoiy tushuncha emas, balki jamiyatning ichki muvozanatini, ruhiy iqlimini belgilovchi muhim omildir. Aynan shu sababli bu jarayonni chuqur va asosli o‘rganish zarurati tug‘iladi. Shu nuqtada fotografik manbalar alohida e‘tiborga loyiq. Ular oddiy tasvir emas, balki vaqtni muzlatib qo‘ygan, ijtimoiy jarayonlarni jonli holda aks ettiruvchi hujjatlardir. Har bir surat ma‘lum bir davrning kayfiyati, muhiti va insonlar o‘rtasidagi munosabatlarning bevosita izidir. Ayniqsa, milliy bayramlar, marosimlar yoki madaniy tadbirlar aks etgan suratlar orqali turli millat vakillarining qanday yaqinlashgani, qanday umumiy qadriyatlar shakllangani aniqroq ko‘rinadi [1:54–56].

ASOSIY QISM. O‘zbekiston hududi tarixan sivilizatsiyalar chorrahasi bo‘lib kelgan. Sharq va G‘arb o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik aynan shu makonda o‘z ifodasini topgan. Buyuk Ipak yo‘li davrida bu yer faqat savdo markazi emas, balki g‘oyalar, ilm-fan va madaniyatlar almashinuvi uchun ham muhim hudud bo‘lgan. Natijada turli xalqlar o‘rtasida nafaqat iqtisodiy, balki madaniy va ijtimoiy aloqalar ham mustahkamlangan. Bu jarayonlar bugungi kunda ham o‘z davomiyligini yo‘qotmagan [2:47–52].

Hozirgi O‘zbekiston jamiyatida yuzdan ortiq millat va elat vakillari yashaydi va ular uchun yaratilgan sharoitlar o‘zaro hurmat va bag‘rikenglik muhitini mustahkamlashga xizmat qiladi. Bu esa o‘z-o‘zidan shakllanmagan, balki tarixiy tajriba, siyosiy yondashuv va ijtimoiy ong uyg‘unligining natijasidir. Millatlararo do‘stlik bu yerda shior emas, balki kundalik hayotda seziladigan real holatdir.

Fotografiya esa ana shu jarayonni “so‘zsiz hikoya” qiladi. U milliy liboslardan tortib, marosimlardagi ifodalargacha, odamlarning bir-biriga munosabatigacha bo‘lgan nozik jihatlarni ochib beradi. Ayniqsa, XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab suratlar orqali millatlararo uyg‘unlikni targ‘ib qilish kuchaydi. Sovet davrida bu ko‘proq ideologik tus olgan bo‘lsa-da, turli madaniyatlarning bir sahnada aks etishi tarixiy manba sifatida qimmatli bo‘lib qolgan [3:58–63].

Bugungi kunda esa fotografik materiallar yanada erkin va tabiiy ko‘rinishda jamiyat hayotini aks ettirmoqda. Turli festivallar, madaniy uchrashuvlar, umumxalq bayramlari — bularning barchasi suratlarda o‘z aksini topib, millatlararo munosabatlarning real holatini ko‘rsatadi. Bu tasvirlar orqali faqat tashqi manzarani emas, balki jamiyat ichidagi uyg‘unlik, o‘zaro hurmat va umumiy identifikatsiya jarayonini ham anglash mumkin.

Millatlararo munosabatlarni fotografik tasvirlar orqali o‘rganish oddiy kuzatishdan ko‘ra murakkabroq, aniq metodologik asosga tayanadigan jarayondir. Bu yerda surat faqat estetik obyekt emas, balki ijtimoiy haqiqatni “ushlab qolgan” manba sifatida qaraladi. Shuning uchun ham bunday tahlil intuitiv emas, balki tizimli yondashuvni talab qiladi.

Vizual antropologiya aynan shu nuqtada eng samarali vositalardan biri sifatida maydonga chiqadi. U jamiyatdagi madaniy jarayonlarni ko‘z bilan ko‘rinadigan shaklda o‘rganishga imkon beradi. Suratlar aks etgan detallar — odamlarning joylashuvi, kiyimi, yuz ifodalari, o‘zaro masofa yoki yaqinligi — bularning barchasi yashirin ijtimoiy ma‘nolarni ochib beradi. Masalan, umumxalq bayramlari paytida turli millat vakillarining bir sahnada, bir makonda, hatto bir xil kayfiyatda aks etishi shunchaki tasodifiy holat emas. Bu integratsiyaning ko‘rinadigan belgisidir.

Fotografik manbalarning yana bir kuchli tomoni shundaki, ular vaqtni taqqoslash imkonini beradi. XX asr boshlaridan boshlab olingan suratlar bugungi tasvirlar bilan yonma-yon qo‘yilganda, jamiyatdagi o‘zgarishlar juda aniq ko‘rinadi. Eski fotosuratlarda etnik guruhlar ko‘proq alohida, o‘z doirasida aks etgan bo‘lsa, zamonaviy kadrlar ko‘pincha aralash muhitni, umumiy makonni ko‘rsatadi. Bu esa integratsiya jarayonining chuqurlashganidan dalolat beradi [4:12–18].

Masalan, 1950-yillarda o‘tkazilgan bayram tadbirlarining suratlarini bugungi kun tasvirlari bilan solishtirganda, ishtirokchilarning tarkibi, sahna tuzilishi va hatto umumiy atmosfera o‘zgarganini sezish qiyin emas. Ilgari ko‘proq rasmiylik va ideologik elementlar ustun bo‘lgan bo‘lsa, hozirgi tasvirlarda tabiiylik, erkinlik va o‘zaro yaqinlik ko‘proq seziladi. Bu esa millatlararo munosabatlarning shaklan emas, mazmunan ham o‘zgarganini anglatadi [5:74–79].

Fotografik tasvirlarga ko‘pincha estetik yoki hujjatli obyekt sifatida qaraladi, lekin ular

sotsiologik tahlil uchun ham juda sermazmun manbalardan biridir. Surat — bu faqat lahzaning aks-sadosi emas, balki ijtimoiy tuzilma, munosabatlar va yashirin tendensiyalarni ko'rsatib beruvchi murakkab vizual matndir. Shu jihatdan qaralganda, fotografiya millatlararo munosabatlarni o'rganishda oddiy kuzatuvdan ko'ra chuqurroq qatlamlarga kirib borish imkonini beradi.

Ayniqsa, O'zbekistonda o'tkazilayotgan xalqaro festivallar va turli madaniy tadbirlarning tasvirlari jamiyat ichidagi integratsiya jarayonlarini "jonli kesim"da ko'rsatadi. Bunday suratlarda kimlar bir sahnada turibdi, kim tashabbuskor, kim tomoshabin — bularning barchasi ijtimoiy rollar va o'zaro yaqinlik darajasini sezdiradi [6:18–25]. Agar bu vizual materiallar sotsiologik ma'lumotlar, masalan, so'rovlar va statistik ko'rsatkichlar bilan yonma-yon qo'yilsa, yanada aniqroq manzara yuzaga keladi. Ya'ni raqamlar aytgan fikrni tasvir "isbotlaydi" yoki ba'zan unga aniqlik kiritadi.

Millatlararo hamkorlikni aynan vizual dalillar orqali o'rganishning afzalligi shundaki, u rasmiy bayonotlardan ko'ra real hayotga yaqinroq turadi. Milliy bayramlar, jamoaviy marosimlar yoki oddiy kundalik sahnalar — bularning barchasi suratlarda qayd etilib, keyinchalik tahlil uchun boy materialga aylanadi. Shu orqali tadqiqotchi nafaqat "qanday bo'lishi kerak" degan modelni, balki "aslida qanday" degan holatni ham ko'ra oladi.

Yana bir muhim jihat — fotografik materiallarning raqamlashtirilishi va tizimlashtirilishidir. Avvallari alohida-alohida saqlangan suratlar bugun yagona bazaga jamlanib, vaqt, joy va mavzu kesimida o'rganilishi mumkin. Bu esa millatlararo munosabatlarni fragmentar emas, balki uzluksiz jarayon sifatida ko'rish imkonini beradi. Masalan, turli yillarda o'tkazilgan bir xil bayram tadbirlarining tasvirlarini ketma-ket tahlil qilish orqali jamiyatdagi o'zgarishlar aniqroq seziladi.

Fotografik manbalar bugungi kunda antropologiya, sotsiologiya, tarix va madaniyatshunoslik kabi fanlar kesishgan nuqtada faol ishlatilmoqda. Ular tadqiqotchiga voqelikni ikki xil — ham nisbatan obyektiv, ham muallif nigohi orqali subyektiv tarzda ko'rish imkonini beradi. Aynan shu ikki qatlarning uyg'unligi esa tahlilni yanada boyitadi [7:78–85].

Tarixiy va zamonaviy suratlarini taqqoslash ayniqsa qiziqarli natijalar beradi. Vaqt o'tishi bilan nafaqat tashqi ko'rinish, balki odamlarning o'zaro munosabatidagi "ohang" ham o'zgaradi. Oldingi davrlarda sezilgan masofa yoki rasmiylik o'rnini bugun ko'proq ochiqlik va aralashuv egallaganini ko'rish mumkin. Bu esa millatlararo hamkorlikning shakldan mazmunga o'tganini anglatadi. Oxir-oqibat, fotografik tahlil bizga bitta muhim narsani anglatadi: jamiyatni tushunish uchun ba'zan so'zlardan ko'ra tasvirlar aniqroq gapiradi. Ular orqali milliy identifikatsiya qanday shakllanayotgani, turli madaniyatlar qayerda tutashayotgani va bu jarayon umumiy ijtimoiy taraqqiyotga qanday ta'sir qilayotganini ko'rish mumkin [8:1–9].

Fotografik tasvirlar milliy identifikatsiyani anglashda kutilganidan ham chuqurroq rol o'ynaydi. Ular shunchaki tashqi ko'rinishni qayd etmaydi, balki xalqning o'zini qanday ko'rishi, qanday namoyon qilishi va qanday eslab qolishni istashini ham ochib beradi. An'anaviy kiyimlar, marosimlardagi sahnalar, oddiy kundalik lahzalar — bularning barchasi birgalikda milliy o'ziga xoslikning vizual "tili"ni shakllantiradi. Shu sababli fotosuratlar nafaqat tarixiy dalil, balki identitetni "ko'rinadigan" shaklga keltiruvchi vosita sifatida ham qimmatlidir [9:158–165].

Turli millat vakillarining madaniy an'analari aks etgan suratlar ayniqsa muhim. Chunki ular orqali har bir etnik guruhning o'ziga xos jihatlari yo'qolib ketmay, aksincha, umumiy ijtimoiy makonda qanday yashab kelayotgani ko'rinadi. Masalan, milliy liboslar, taomlar, sahnaviy chiqishlar yoki marosimlardagi detal va ramzlar — bularning barchasi tarixiy xotirani saqlab qolish bilan birga, uni boshqalarga tushunarli shaklda yetkazadi. Shu jihatdan fotografiya madaniyatlararo "ko'prik" vazifasini ham bajaradi.

Bundan ham muhimroq jihat — fotosuratlarining tarbiyaviy ta'siridir. Ayniqsa, yoshlar uchun vizual materiallar ko'pincha matndan ko'ra kuchliroq ta'sir qiladi. Turli millat vakillarining birgalikdagi bayramlari, samimiy muloqoti yoki umumiy sahnadagi chiqishlari aks etgan tasvirlar ong ostida bag'rikenglikni tabiiy holat sifatida qabul qilishga yordam beradi. Ya'ni bu yerda g'oya targ'ib qilinmaydi, balki ko'rsatiladi [10:215–220].

O'zbekistonda o'tkaziladigan bayram va festivallarni olaylik: ularning fotografik yoritilishi nafaqat voqeani hujjatlashtiradi, balki jamiyatdagi totuvlik muhitini keng auditoriyaga uzatadi. Bunday tasvirlarda turli millat vakillarining bir makonda, bir jarayonda faol ishtirok etayotgani ko'rinadi. Bu esa millatlararo munosabatlarning qanchalik tabiiy va barqaror ekanini ko'rsatadi. Shu bilan birga, aynan shu materiallar keyinchalik ilmiy tahlil uchun ham asos bo'lib xizmat qiladi.

Lekin fotografik manbalar bilan ishlashda ehtiyotkorlik zarur. Har bir tasvir kontekstdan ajratib

bo'lmaydigan hodisadir. Agar surat qachon, qayerda va qanday sharoitda olingani hisobga olinmasa, u noto'g'ri talqin qilinishi mumkin. Masalan, bir bayramdagi umumiy sahna birdamlik belgisi sifatida ko'rilishi mumkin, lekin uning ortidagi ijtimoiy jarayonlar tahlil qilinmasa, xulosa yuzaki bo'lib qoladi [11:85–90].

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, fotografik tasvirlar millatlararo munosabatlarni o'rganishda kuchli va ko'p qatlamli manbadir. Ular orqali jamiyatdagi madaniy xilma-xillik, o'zaro hurmat va umumiy identifikatsiya jarayonlarini chuqurroq anglash mumkin. Eng muhimi, bu tasvirlar tarixiy xotirani saqlash bilan birga, bugungi ijtimoiy muhitni ham aniqroq tushunishga yordam beradi. Kelajakda esa bu yo'nalish yanada tizimli tus olishi kerak: fotografik materiallarni raqamlashtirish, ularni izchil arxivlash va ilmiy muomalaga faol kiritish muhim vazifaga aylanadi. Shundagina millatlararo munosabatlarni o'rganish tasodifiy kuzatuv darajasidan chiqib, puxta asoslangan ilmiy tizimga aylanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Karimov I. A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – B. 54–56.
2. Alimuhamedov S. Millatlararo totuvlik va ijtimoiy barqarorlik. – Toshkent: Fan, 2015. – B. 47–52.
3. Sontag S. On Photography. – New York: Farrar, Straus and Giroux, 1977. – P. 58–63.
4. Pink S. Doing Visual Ethnography. – London: SAGE Publications, 2013. – P. 12–18.
5. Hirsch M. Family Frames: Photography, Narrative and Postmemory. – Cambridge: Harvard University Press, 1997. – P. 74–79.
6. Лапина Н. Ю. Фотография как социокультурный текст. – М.: Наука, 2012. – С. 18–25.
7. Collier J., Collier M. Visual Anthropology: Photography as a Research Method. – Albuquerque: University of New Mexico Press, 1986. – P. 78–85.
8. Banks M. Visual Methods in Social Research. – London: SAGE Publications, 2001. – P. 1–9.
9. Pink S. Doing Visual Ethnography. – London: SAGE Publications, 2013. – P. 158–165.
10. Abdurahmonov Q. Sotsiologiya. – Toshkent: Sharq, 2018. – B. 215–220.
11. Jo'rayev N. O'zbekiston: mustaqillik va millatlararo munosabatlar. – Toshkent: O'zbekiston, 2010. – B. 85–90.